

УПОТРЕБА САВРЕМЕНИХ ВОЈНИХ СНАГА У СУПРОТСТАВЉАЊУ ТЕРОРИСТИЧКИМ СНАГАМА И СНАГАМА ОРУЖАНЕ ПОБУНЕ

Вангел Милковски

Генералштаб Војске Србије, Управа за обуку и доктрину (J-7)

Оружана побуна и тероризам представљају специфичан облик оружаног насиља чији је циљ остваривање интереса неуставним и насилним путем и, због последица које могу изазвати, заузимају важно место у оквиру процењених изазова, ризика и претњи безбедности савремених држава. Терористичке снаге и снаге оружане побуне карактеришу неконвенционални оквири употребе силе и грубо кршење међународно признатих норми њене употребе. Појава и јачање ових снага у међународним односима резултат су могућности које пружа глобализација у сфери њихове промоције и изласка на међународну сцену, па сила коју могу да примене може да прерасте у алармантну врсту насиља и свеопшту несигурност и угроженост на глобалном нивоу.

У супротстављању оваквим претњама војне снаге, иако суштински и најважније, нису довољне да одговоре на многе изазове који се јављају у процесу управљања кризама изазваних деловањем терористичких снага и снага оружане побуне.

Досадашња искуства и сазнања из праксе указују на одређене проблеме у употреби војних снага у свим облицима конкретного организовања, без обзира на услове у којима су се ове претње појављивале. Ти проблеми углавном се односе на специфичности употребе војних снага против носилаца оружане побуне и тероризма, подели задатака и одговорности различитих снага безбедности и одбране на националном и међународном нивоу организовања снага у супротстављању овим претњама, сарадњи војних снага са осталим снагама, као и надлежностима у командовању и руковођењу у борби против снага оружане побуне и терористичких снага.

Кључне речи: *тероризам, оружана побуна, војне снаге*

Увод

Савремене државе у супротстављању терористичким снагама и снагама оружане побуне ангажују све елементе националне моћи. На основу досадашњих искустава из таквог приступа употребе силе, уочено је да војне снаге, иако суштински и

најважније, нису довољне да се одговори на многе изазове који се јављају у процесу управљања кризама изазваних деловањем терористичких снага и снага оружане побуне. То намеће потребу заједничког ангажовања различитих актера у међународним односима и комбинацију политичких, цивилних и војних инструмената моћи.

Неједнакост у снази противника и могућност примене савремених научно-технолошких достигнућа у информационим технологијама битно мења традиционална схватања о физиономији оружаног сукоба и могућим начинима употребе војне силе у супротстављању оваквим претњама.

Сукоб терористичких и побуњеничких снага, са једне стране, и регуларних војних, полицијских, обавештајних и других снага државе, са друге стране, карактерише асиметричан приступ у избору начина деловања. У овом сукобу супротстављене стране настоје да деградирају и неутралишу способности противничке стране за деловање и смање могућност његовог утицаја на становништво, као и жељу за борбом.

Такав сукоб поприма карактер низа мултидимензионалних комплексних операција у којима сукобљене снаге настоје да наметну сопствени начин борбе у време и на месту које противник најмање очекује. За супротстављене стране, на стратешком нивоу, тежиште је на успостављању утицаја на ставове јавног мњења, а посебно становништва. На оперативном и тактичком нивоу тежиште је на асиметричном приступу планирања и извођења операција и кампања и реализацији тактичких задатака који укључују специфична борбена дејства и неборбене активности.

Искуства и сазнања из праксе указују на проблеме у употреби војних снага у свим облицима конкретног организовања и без обзира на услове у којима су се ове претње појављивале. Ти проблеми углавном се односе на специфичности употребе војних снага, подели задатака и одговорности различитих снага безбедности и одбране у супротстављању овим претњама, сарадњи војних снага са тим снагама, као и надлежности у командовању и руковођењу снагама у борби против снага оружане побуне и терористичких снага.

Изазови оперативног окружења

Свака држава на свету, без обзира на величину, моћ и положај, може бити мета терористичког деловања, како непосредно, тако и коришћењем њене територије за припрему и извођење терористичких акција у другим земљама. У неким случајевима терористичко деловање може бити узрок оружане побуне, као специфичног облика оружаног сукоба мотивисаног неуставном и насилном тежњом за променом граница и уставног уређења.

Наведене врсте ризика, пре свега оне у чијој су основи конфликти мотивисани етничким тензијама, покушајима сецесије и културним и верским разликама, чине ризике с великим потенцијалом који могу да буду усмерени на дестабилизовање простора и ескалацију унутрашњих и међународних сукоба с употребом оружаног насиља.

Без обзира на евентуалне узроке настанка такве опасности, војне снаге могу бити употребљене против терористичких и оружаных снага, које су вођене различитим идејама и чија употреба зависи од стања политичких субјеката који подржавају њихове циљеве и интересе.

Разумевање оперативног окружења¹ и уочавање проблема јесу основ који опредељује начин употребе војних снага у супротстављању терористичким снагама и снагама оружане побуне. Војне снаге се користе у вишедимензионалном оперативном окружењу у којем владају одређени услови и који се мењају током деловања снага. Услове у оперативном окружењу дефинишу учесници и њихове међусобне везе. Потпуним разумевањем оперативног окружења идентификује се проблем који треба решити и предвиђају потенцијални резултати ангажовања сопствених снага, непријатељских и неутралних учесника. Специфичности тероризма и оружане побуне и различите категорије могућих учесника у оперативном окружењу захтевају прецизно дефинисан приступ у планирању војног одговора. Идентификација и дефинисање структуре могућих снага и начина функционисања и употребе терористичких и снага оружане побуне основ су за дефинисање могућих начина употребе војних снага.

Тероризам

Тероризам се најчешће разматра као сложени облик организованог групног и, ређе, индивидуалног или институционалног политичког насиља обележен не само застрашујућим физичким и психолошким, већ и софистицирано-технолошким методама политичке борбе којима се обично у време политичких и економских криза, а ретко и у условима остварене економске и политичке стабилности једног друштва, системски покушавају остварити „велики циљеви” на спектакуларан начин, а непримерено датим условима, пре свега друштвеној ситуацији и историјским могућностима оних који га, као политичку стратегију, упражњавају.² Терористичке снаге, без обзира на идеологију, порекло, простор на којем делују или организациону структуру карактеришу:

- потреба за преживљавањем и опстанком и стабилним финансирањем,
- настојање да се придобије што више следбеника пропагандним деловањем и регрутовањем и
- насилно деловање против пажљиво селекованих циљева.

Поред наведених карактеристика терористичких снага, припаднике већине терористичких организација карактерише одвојеност од осталог друштва и заједнице и јак осећај жртве, угњетавања и неправде.

Структура терористичких организација

Структура терористичких организација зависи о њихове величине, циљева и доминантног начина деловања. Генерално, терористичке организације су организоване на принципима хијерархијске пирамиде коју чини тврдо вођство, активни кадар, активни и пасивни следбеници.³

¹ Доктрина операција Војске Србије, Медија центар „Одбрана”, 2012, стр. 15.

² Симеуновић, др Драган, *Савремени тероризам*, Југословенски поглед, НИП Пословна политика, Београд, 1990, стр. 45.

³ Мијалковић Саша. и Бајагић Момчило *Организовани криминал и тероризам*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2012. г. и Joint Publication JP 3-26 *Counterterrorism*, Armed Forces of the United States, 2009.

Тврдо вођство (команда) дефинише свеобухватне смернице деловања терористичке организације, брине о политици и руковођењу организацијом, одобрава терористичке циљеве и надзире организацију у целини.

Активни кадар (чланство) чини језгро терористичке организације. На челу овог језгра налази се структура која планира и спроводи конкретне акције, обавештајне и контраобавештајне активности. Средњи ниво активног чланства чине инструктори и стручњаци из различитих области (технику, финансије и сл.), а нижи ниво непосредни извршиоци.

Активна подршка (следбеници) учествује у политици, информисању и прикупљању финансија за организацију. Може да обавља почетне обавештајне активности, врши почетни надзор, обезбеђује сигурна склоништа за непосредне извршиоце, пружа медицинску помоћ и помоћ у транспорту чланова организације и опреме. Следбеници активне подршке потпуно су свесни положаја и улоге у терористичкој организацији.

Пасивну подршку (следбеници) углавном чине појединци или групе који гаје симпатије према идеологији, најављеним циљевима и намерама терористичких организација, али нису активно ангажовани у деловању терористичке организације. Они остварују комуникацију с активним чланством и следбеницима, али сакривају директне везе с терористичком организацијом.

Из пирамидалне организације временом се развио и тип посебне организацијске структуре која обухвата неколико мањих пирамидалних структура окупљених око кровне групе, која је задужена за логистику и прикупљање обавештајних информација. Кровна група не учествује директно у акцијама, представљајући се јавности као легална организација која презентује одређени политички програм, оглађујући се од свих насилних аката који их могу дискредитовати.

Многе терористичке организације имају ћелијски систем организовања. У центру организације је вођство око којег је концентрисано више мањих група састава од три до пет терориста, односно ћелија које представљају градивни елемент терористичке организације. Ћелијски тип организације често прелази у тзв. тип „колона“, тако што групе терористичких ћелија представљају аутономне конгломерате ћелија различитих специјалности и јединствене командне структуре. Улога ових колона је борбена подршка ћелија које непосредно извршавају терористичка акта. Савремене терористичке организације све више користе широко постављене системе мрежне структуре која обезбеђује дугорочну ефикасност и безбедност организације.

Образац деловања терористичких снага

У деловању терористичких снага, без обзира на организацију, препознатљив је образац који начелно обухвата: избор објеката дејства, прикупљање обавештајних информација, детаљну селекцију објеката дејства, непосредну припрему дејства, обуку, дејство и експлоатацију ефеката након дејства.⁴

Избор објеката дејства врше активни, а ређе пасивни следбеници, тако што праве листу потенцијалних циљева. Објекти дејства бирају се на основу општих информација из отворених извора, интернета и сл. на основу критеријума симболичке вредности и потенцијално великој медијској пажњи након дејства.

⁴ *Counterterrorism*, Joint Publication 3-26, Armed Forces of the United States, 2006.

Након селекције и сужавања листе потенцијалних објеката дејства врши се прикупљање обавештајних информација различитим средствима и методама.

Детаљна селекција објеката дејства мора да одговори на неколико питања везаних за медијску пажњу након дејства, постигнуте ефекте и њихову везу са циљевима терористичке организације, демонстрацију способности терористичке групе и однос цене коштања и бенефита након изведеног дејства.

Непосредна припрема обухвата појачану обавештајну делатност коју изводи група која ће извршити терористички акт, детаљно планирање дејства, средстава и оружја за напад и праваца извлачења извршиоца и обезбеђење сигурних скровишта након дејства (осим за самоубилачка дејства).

Обука терористичке групе обухвата увежбавање за конкретно дејство, детаљно планирано током непосредне припреме ради провере свих елемената плана (долазак, дејство, извлачење, одговор на евентуални поступак снага безбедности итд.).

Дејство по одабраним објектима карактерише иницијатива терориста, избор времена и места дејства, могућност демонстративног дејства и накнадног главног дејства и могућност неутралисања реактовања снага безбедности.

Експлоатација ефеката након дејства је примарни циљ терористичких снага. Реализује се унапред припремљеним саопштењима за јавност ради доминације у информационој димензији оперативног окружења.

Оружана побуна

Побуна је сложени облик политичког насиља, која се може одредити као вид личне, групне или колективне активности на плану супротстављања официјелном, легалном или признатом, као и наметнутом вођству, односно управљачкој структури услед несагласности са постојећим или планираним стањем и односима.

Побуну карактерише већи или мањи степен усклађености акција организованих учесника у правцу остварења циљева који се, према процени вођства побуне, не могу реализовати мирним путем, односно којима се повећавају изгледи за убрзање реализације кроз организовано извођење насиља.

Оружана побуна, као друштвена појава, настаје као комплекс процеса и односа између унутар државних субјеката, чији су интереси, вредности и потребе дијаметрално супротстављени и не могу се усагласити кроз процесе сарадње. За разумевање суштине тих процеса битно је да се на основу теоријских знања о оружаним побунама и познавању конкретног стања они могу што поузданије процењивати и предвиђати ради ефикаснијег и прагматичнијег деловања било ког субјекта у државним и међународним оквирима.⁵

Успешан одговор у супротстављању снагама оружане побуне захтева свеобухватно разумевање оперативног окружења, снага оружане побуне, димензија побуне, спољашње подршке снагама побуне и осталих могућих учесника (политичких, терористичких и криминалних организација и сл.). Анализе досадашњих случајева оружане побуне указују на њене одређене карактеристике:

⁵ Љубомир Стаић, Радослав Гафиновић, *Увод у студије безбедности*, Драслар, Београд, 2007, стр. 149.

- она представља примарно унутрашњи сукоб у којем успех супротстављених снага зависи од подршке становништва;
- појављује се онда када постоје неједнакости засноване на политичким, културним, религијским, економским, идеолошким и расним разликама унутар државе,
- снаге оружане побуне у већини случајева користе асиметричан приступ у борби против регуларних снага, избегавајући директан сукоб са јачим снагама безбедности унутар државе и брже, чешће и успешније се прилагођавају новонасталим ситуацијама у оперативном окружењу.

Опште карактеристике оружане побуне

Опште карактеристике оружане побуне зависе од узрока и предуслова њеног настанка, жељених крајњих стања и начина функционисања њених снага.

Узроци настанка оружане побуне могу да буду различите политичке, културне, религијске, економске, идеолошке и расне разлике, којима снаге оружане побуне у већини случајева вешто манипулишу. Постоје три предуслова за појаву оружане побуне:

- стварно или изманипулисано незадовољство становништва,
- постојање вођства оружане побуне и
- недостатак способности државе да обезбеди своје функционисање на целокупној територији или њеном делу.

Када сва три предуслова постоје, снаге оружане побуне могу имати изванредан ниво слободе акције и придобити наклоност становништва за своје циљеве.

Стварни проблеми становништва или проблеми исконструисани вештом манипулацијом вођства оружане побуне могу бити узрок незадовољства постојећим друштвеним уређењем и „окидач” за настанак оружане побуне. Разлика између очекивања становништва и способности државе да та очекивања испуни могу бити предуслов за настанак оружане побуне, али то само по себи није довољан предуслов за наставак оружане побуне.

За настанак оружане неопходно је да постоји неко ко ће усмеравати стварно или изманипулисано незадовољство становништва. Религијске и политичке вође, припадници академске заједнице, угледни чланови друштвене заједнице, посланици локалне самоуправе, државних органа и сл., могу да формирају вођство оружане побуне.

Недостатак способности државе и њеног утицаја у свим сферама живота и функционисања становништва може олакшати настајање оружане побуне. Перцепција становништва да постоје елементи државе који раде на задовољењу њихових потреба и отклањању незадовољства може спречити настајање и ширење оружане побуне. У противном, њене снаге могу се појавити у улози решења проблема становништва и на тај начин придобити их за своје циљеве.

Снаге оружане побуне најчешће дефинишу жељена крајња стања као комбинацију политичких промена, изазивање политичке нестабилности и свргавање владе, отпор страним утицајима и неутралисање политичке контроле на одређеном простору државе. Жељена крајња стања и циљеви могу се мењати у складу са ситуацијом. У неким случајевима, снаге оружане побуне могу подстаћи међународну заједницу на интервенцију ради политичких промена или присуства и подршке страних снага и захтевати зна-

чајне политичке или економске промене унутар државе које укључују религијске, националне проблеме и, у крајњем случају, могу да доведу до сецесије делова државе.

Разумевање начина функционисања снага оружане побуне веома је важно за идентификовање њихове снаге и слабости. Начин функционисања укључује организацију снага оружане побуне, циљеве, подршку и оперативни приступ у вођењу оружане побуне.

Структура снага оружане побуне

Најчешће препознате форме организовања снага оружане побуне садрже политички и наоружани део укупних снага. Вођство оружане побуне мора да обезбеди визију, усмерења, координацију и организациону кохезију свих снага оружане побуне. Кључни задатак њеног вођства јесте придобијање наклоности становништва за сопствене циљеве, изградња поверења локалног становништва и обезбеђење подршке за снаге оружане побуне. Вођство снага оружане побуне може имати неколико форми организовања.⁶

- дистрибуирано вођство када постоји неколико важних личности способних да регрутују, индоктринирају и предводе своје следбенике,
- колективно вођство које функционише као један орган и
- харизматично вођство засновано на моћи и ауторитету појединца способног да руководи оружаном побуном.

Политички део снага оружане побуне усмерен је на добијање подршке и легитимитета за снаге и циљеве оружане побуне код међународне заједнице и локалног становништва. У неким случајевима, политички део може бити део укупног политичког система државе, изабран на легитиман начин у изборном процесу. Поједине политичке партије могу да подржавају циљеве снага побуне у постконфликтном периоду. Политички део може да формира „владу у сенци” који обезбеђује делимично или потпуно функционисање појединих функција државе (нпр. образовни систем, здравствени систем и сл.) под изговором да је легална власт неспособна или незаинтересована за проблеме локалног становништва.

Наоружани део снага оружане побуне способан је да изводи оружане акције већег или мањег интензитета. Уобичајена је појава да се организација снага мења из мањих група у веће традиционално организоване војне снаге. Карактеристика ових снага су виталност, покретљивост и могућност координираног дејства различитим средствима, без обзира на физичку раздвојеност на простору у којем делују. Кључни елементи наоружаног дела снага оружане побуне су команданти (вође), њихови непосредни помоћници, илегалци, јатаци и наоружани борци.

Команданти (вође) представљају врх наоружаног дела организације снага оружане побуне. Способни су да командују свим снагама које могу да остваре различита оружана дејства и акције не војног карактера (субверзије, саботаже и сл.).

Помоћници команданата (вођа) јесу појединци чији је задатак да одржавају и изграђују политичку, идеолошку, религиозну и војну дисциплину осталих снага, контролишу и усмеравају обавештајну делатност унутар снага оружане побуне и координирају саботажне делатности илегалца и јатака.

⁶ Joint Publication JP 3-24 *Counterinsurgency Operations*, Armed Forces of the United States, 2009.

Илегалци и јатаци су припадници снага оружане побуне чија је основна намена да дејствују на простору који контролишу снаге безбедности током супротстављања снагама оружане побуне. Способни су да изводе субверзивна дејства и саботаже, пружају уточиште борцима, неопходну подршку у храни, лековима, обезбеђују информације о покретима и намерама снага безбедности и сл.

Наоружани борци организовани у јединице различите величине на територији ван контроле снага безбедности имају задатак да врше различите акције уз употребу наоружања ради стварања ефеката који су у функцији достизања жељеног крајњег стања оружане побуне (напади на мање и слабије снаге безбедности, прекид и контрола комуникација, контрола дела простора и важнијих елемената инфраструктуре на територији и сл.). Начин деловања и циљеви зависе од односа снага и других услова на територији на којој делују.

Циљеви оружане побуне могу бити разноврсни, а условљени су мотивима побуњеника или, уколико постоје, мотивима спољних иницијатора побуне који, као полазну основу, узимају циљеве побуњеника. Ефикасна анализа оружане побуне захтева идентификацију њихових циљева и то превасходно из перспективе њиховог погледа на жељена крајња стања. Снаге оружане побуне најчешће не планирају стратегијске, оперативне и тактичке циљеве у уобичајеном смислу речи. Чешће користе снаге ради постизања одређених ефеката и повезивања жељених крајњих стања и акција непосредних извршилаца. Најчешћи ефекти огледају се у обесхрабривању одговора званичних органа власти у покретању ширих и одлучних акција против снага побуне, делегитимизацији напора државних органа на смиривању и решавању насталих криза, стварању услова за војну интервенцију споља и сл.

Подршка снагама оружане побуне је значајна за њихово деловање и могућност остварења циљева. Подршка ван државе може бити политичка, финансијска, материјална и информативно-пропагандна. Ову подршку могу да пружају државе, владине и невладине организације, различити верски покрети, криминалне организације и сл.

Спољна политичка подршка је најопаснија, јер може да резултира добијањем легитимности снага оружане побуне на међународном плану. Финансијска и материјална подршка огледа се у регрутовању и упућивању људства, новца, наоружања и војне опреме, хране, саветника, инструктора, обавештајних снага и сл. Информативно-пропагандна подршка има за циљ стварање благонаклоног јавног мњења у ширем окружењу путем медија, регионалних политичких организација, различитих друштвених мрежа и сл.

Подршка становништва је од пресудног значаја за снаге оружане побуне, а нарочито у почетној фази оружане побуне, када је потребно регрутовати и мобилисати становништво. Подршка становништва може бити активна и пасивна, отворена или прикривена, без обзира на број становника који подржавају циљеве снага оружане побуне и зависи од општих услова у држави и њеном окружењу.

Образац деловања снага оружане побуне

Образац деловања снага оружане побуне развија се у складу са условима оперативног окружења. Снаге оружане побуне често мењају и прилагођавају свој оперативни приступ у деловању у зависности од одговора и јачине снага безбедности

које им се супротстављају. Најчешће форме деловања снага оружане побуне су психолошко-пропагандна дејства, субверзија, саботажа, терористичка дејства и герилска дејства већих размера. Без обзира на форму деловања идентификоване су, начелно, три фазе деловања снага оружане побуне.

У првој фази снаге оружане побуне су слабије од снага безбедности и сконцентрисане су на преживљавање и изградњу подршке код локалног становништва и у оквиру међународне заједнице. У овој фази снаге оружане побуне успостављају идентитет, покушавајући да користе стварна незадовољства и проблеме становништва, манипулишу њима и стварају политичку основу за своје циљеве. У овој фази снаге оружане побуне су најрањивије, па прикривају своје намере иза легалних захтева, док истовремено врше регрутацију следбеника и инфилтрацију у редовне државне структуре власти и органе управе. На тај начин стварају почетне услове за активније деловање. На крају ове фазе, када створе потребне услове, излазе са званичним захтевима за признавањем свог постојања.

У другој фази снаге оружане побуне предузимају дејства на местима и у време када им одговара. У почетном периоду ове фазе често настоје да изазову директне војно-политичке акције снага безбедности и, под изговором одбране живота и права становништва и одговора на прекомерну силу, отпочињу различите оружане акције комбиноване са ненасилним деловањем (одбијање послушности и грађанских обавеза, бојкот државних органа и институција и сл.).

У трећој фази снаге оружане побуне почињу дејства ширих размера уз примесе конвенционалних начина ратовања. Предуслов за ову фазу представљају довољно јаке снаге и од међународне заједнице добијена подршка и статус легалних бораца. У овој фази могућа је и подршка страних фактора (саветници, инструктори, директна војна помоћ итд.).

Употреба војних снага

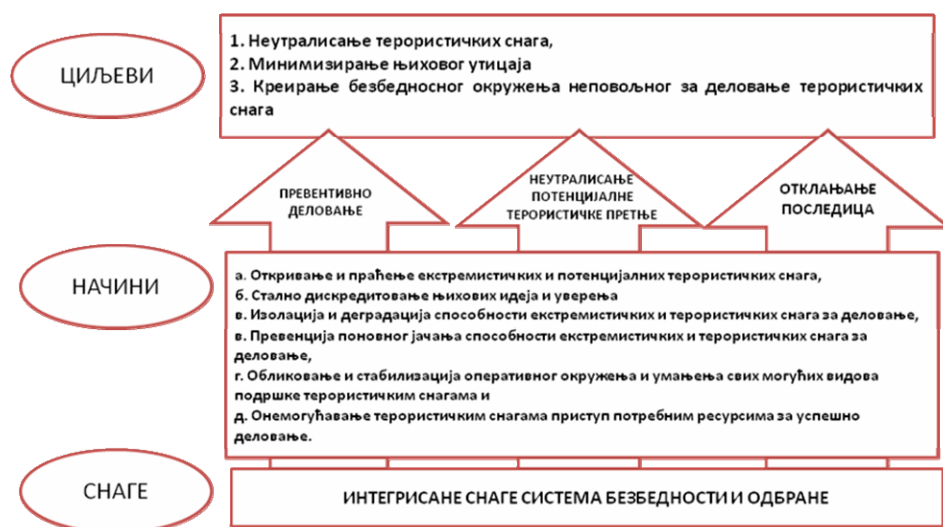
Успешан одговор у супротстављању и борби против оружане побуне и тероризма зависи од интегралног ангажовања свих снага безбедности и одбране. У том заједничком одговору војне снаге имају посебно место и улогу.

Дефинисање оптималног одговора на питање употребе војних снага са одговарајућим оперативним способностима интегрисаним у заједничке напоре осталих снага безбедности и одбране на националном нивоу и, по потреби, са међународним партнерима у одбрани националних интереса од могућег деловања терористичких и снага оружане побуне почива на следећим претпоставкама:

– држава ће активно доприносити заштити и одбрани људских права и слобода загарантованих међународним конвенцијама и позитивним законодавством, доприносити стабилности у ужем и ширем окружењу и имплементирати постојеће споразуме, уговоре и конвенције у борби против тероризма и организованог криминала;

– систем безбедности и одбране државе јачаће своје способности за јединствен успешан одговор свих дефинисаних снага на изазове, ризике и претње безбедности, побољшати координацију и сарадњу унутар система одбране, дефинисати планове развоја способности снага и осигурати праћење и надзор над плановима развоја;

- систем безбедности и одбране државе спроводиће непрекидне активности ради одвраћања од било какве подршке терористичким снагама и радикалним покретима, придобијањем шире подршке јавности за циљеве и одбрамбене интересе, и
- војне снаге изградиће потребне оперативне способности за успешну реализацију додељених мисија и задатака у складу са претходно дефинисаним начинима употребе.

Слика 1 – Модел одговора на појаву и деловање терористичких снага

Циљеви и идеје за употребу војних снага

Основна идеја препознатљива у великом броју савремених оружаних снага указује на то да војне снаге, као део јединственог одговора укупних снага на националном и по указаној потреби на међународном нивоу, пружају неопходну подршку цивилним властима ради спречавања, одвраћања и неутралисања терористичких и снага оружане побуне и отклањања последица изазваних њиховим деловањем.

Општи циљ употребе војних снага јесте стварање повољних услова државном руководству да оствари одбрамбене циљеве у супротстављању терористичким снагама и снагама оружане побуне. Посебни циљеви употребе војних снага су:

- пружање подршке у идентификацији индикатора могућег настанка и деловања терористичких снага и снага оружане побуне;
- неутралисање терористичких снага и снага оружане побуне у сарадњи са осталим снагама одбране и
- пружање подршке у отклањању последица након дејства терористичких снага и функционисању органа власти у постконфликтном периоду.

Кључни елементи основне идеје су:

- подршка снагама одбране у превенцији могућности настанка и деловања терористичких снага и снага оружане побуне;
- интеграција војних снага са осталим снагама безбедности и одбране у неутралисању терористичких снага и снага оружане побуне и
- допринос војних снага остваривању жељеног утицаја на ставове цивилног окружења.

Употреба војних снага у супротстављању тероризму

Општи приступ у планирању употребе војних снага почива на јасно дефинисаним циљевима и начинима деловања снага безбедности и одбране. Успех у борби против терористичких снага зависи од поделе одговорности и заједничког деловања цивилних и војних снага током превенције, неутралисања претњи и отклањања последица деловања терористичких снага. Стални задаци свих снага безбедности и одбране су:

- откривање и праћења екстремистичких и потенцијалних терористичких снага,
- стално дискредитовање њихових идеја и уверења,
- изолација и деградација способности екстремистичких и терористичких снага за деловање,
- превенција поновног јачања способности екстремистичких и терористичких снага за деловање,
- стабилизација безбедносног окружења и умањења свих могућих видова подршке терористичким снагама и
- онемогућавање приступа потребним ресурсима за успешно деловање.

Оперативни приступ у супротстављању у конкретним условима заснива се на комбинацији директног и индиректног приступа у употреби свих снага.⁷ Избор приступа зависи од услова који владају у окружењу. Оба приступа интегрисана су од политичког до тактичког нивоа организовања снага за супротстављање терористичким снагама. Умешном комбинацијом оба приступа могуће је остварити краткорочне и дугорочне циљеве у супротстављању тероризму.

Директан приступ подразумева дејства ради неутралисања идентификованих терористичких снага и деградације њихових способности. Циљеви директног приступа су неутралисање организације (структуре, ресурса и подршке) и превенција њиховог поновног јачања и деловања. У овом приступу војне снаге тежишно ангажују специјално обучене јединице.

Индиректан приступ подразумева употребу снага ради стварања таквих услова у окружењу у којем терористичке снаге неће имати сигуран и лак приступ ресурсима, склоништима, финансијама и у којем ће им бити онемогућена или знатно умањена способност утицаја на становништво и јавно мњење. Индиректан приступ комбинује различите мере из домена политике, унутрашње безбедности, правде, економије, финансија, обавештајних, информационих операција и цивилно-војне сарадње.

⁷ Joint Publication JP 3-24 *Counterinsurgency Operations*, Armed Forces of the United States, 2009.

У индиректном приступу употреба војних снага подразумева примену мера на заштити сопствених потенцијала и способности, као и подршку другим снагама у контроли територије и обезбеђењу важнијих објеката инфраструктуре, неутралисању откривених терористичких снага и подршку у отклањању последица након дејства терористичких снага.

Употреба војних снага у супротстављању снагама оружане побуне

У обезбеђивању услова за успешно решавање проблема насталих деловањем снага оружане побуне, деловање војних снага само је један од начина достизања жељеног крајњег стања и оне се тежишно ангажују на неутралисању војног дела снага оружане побуне.

Политичке, дипломатске, економске и друге мере које предузимају не војне снаге треба да делују превентивно и веома су важне пре прве фазе и у првој фази настанка оружане побуне. То деловање треба да буде усмерено на превенцију потенцијалних узрока настанка незадовољства становништва, откривање и разобличавање манипулација стварним проблемима политичког дела снага оружане побуне у настајању, уз обезбеђење шире међународне подршке за све време деловања државних органа. Превентивно деловање треба да буде усмерено на стварање јаким уверења код становништва да постоји одлучност у решавању проблема које мора да буде подржано конкретним и видљивим мерама у свим сферама живота.

Дефинисање жељеног крајњег стања у супротстављању снагама оружане побуне зависи од услова њиховог настанка и трајања. Стратегијски циљ, у најширем смислу општости, јесте изолација носилаца побуњеничког деловања и неутралисање њиховог видљивог дејства, уз помоћ и подршку становништва. Жељено крајње стање дефинишу следећи услови:

- постоји ефективна и ефикасна државна управа на територији која је способна да решава узроке незадовољства који су довели до побуне;
- политички део снага оружане побуне и њихово вођство су у физичкој, социјалној и информационој димензији оперативног окружења одвојени, без могућности испољавања деловања и утицаја на становништво;
- становништво у већој мери подржава напоре снага безбедности у супротстављању снагама побуне и
- војни део снага оружане побуне је уништен, демобилисан и реинтегрисан у политичке, социјалне и економске структуре друштва.

Супротстављање снагама оружане побуне зависи од услова који владају у оперативном окружењу и заснива се на чињеници да су снаге оружане побуне најрањивије и најслабије у настајању, када их карактерише постојање различитих група са различитим идејама о начину деловања. Супротстављање снагама оружане побуне обухвата сузбијање ширења побуне, изолацију идентификованих снага и деградацију способности снага побуне.

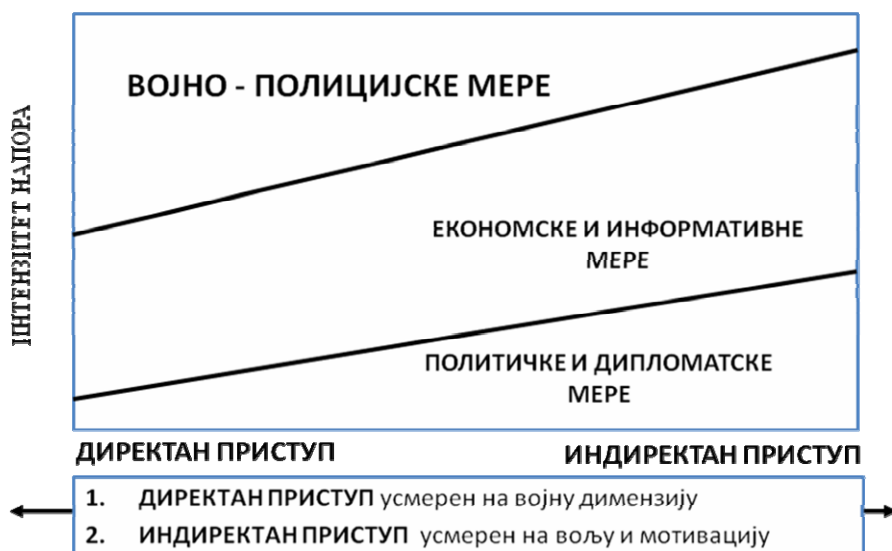
Сузбијање ширења побуне обухвата обавештајне, дипломатске, политичке, законске, економске, финансијске и војно-полицијске мере. Дипломатске мере су вео-

ма важне за добијање политичке подршке од шире међународне заједнице и довођење осталих мера у сагласје са политичким.

Изолација идентификованих снага побуне изводи се упоредо са сузбијањем ширења. Док је сузбијање ширења усмерено на превенцију ширења, изолација обухвата мере којима се идентификоване снаге побуне физички, економски и информативно изолирају од становништва и евентуалних актера ван земље који те снаге подржавају.

Деградација способности снага оружане побуне обухвата различите мере на неутралисању њихове способности да успешно и ефективно делују као јединствена снага, остварују утицај на становништво и реализују дефинисане циљеве.

Супротстављање снагама оружане побуне заснива се на комбинацији директног и индиректног приступа.⁸ Избор приступа у употреби снага зависи од услова који владају у оперативном окружењу.

Слика 2 – Директан и индиректан приступ у супротстављању снагама оружане побуне

Директан приступ подразумева одговарајућа дејства ради неутралисања идентификованих војних способности снага оружане побуне. Овај приступ у супротстављању снагама оружане побуне је одговарајући у два случаја:

– када су снаге побуне довољно јаке да контролишу већу компактну просторну целину и

– када снаге оружане побуне не уживају већу подршку локалног становништва, па је неопходно у краћем периоду осујетити могућност настанка већих снага и ширења њиховог утицаја на становништво.

⁸ Joint Publication JP 3-24 *Counterinsurgency Operations*, Armed Forces of the United States, 2009.

У оба случаја војне снаге се ангажују за преузимање контроле над територијом и обезбеђења сигурности становништва, комуникација и важнијих инфраструктурних објеката.

У индиректном приступу војне снаге имају секундарну улогу. Тежиште је на политичким, дипломатским, финансијским, економским и другим не војним мерама на уклањању узрока незадовољства и побуне. Индиректан приступ користи се у случајима када снаге побуне нису довољно способне да се директно супротстављају снагама безбедности, што је најчешће случај у раној фази побуне или након претходних сукоба са војним снагама у којима је знатно деградирана њихова способност за даље акције ширих размера.

Ради успостављања сигурног окружења у простору захваћеном дејствима снага оружане побуне, нормалног функционисања локалних органа и служби и придобијања поверења локалног становништва, војне снаге могу се употребити у свим фазама настанка и деловања снага оружане побуне.

У почетној фази оружане побуне војне снаге могу се тежишно ангажовати на идентификовању, процени и праћењу деловања потенцијалних носилаца оружане побуне и њиховим намерама и могућностима за угрожавање војне инфраструктуре саботажама и терористичким дејствима.

У случају да снаге оружане побуне испоље дејство, војне снаге се првенствено користе ради:

- подршке другим снагама у контроли територије и обезбеђењу важнијих објеката инфраструктуре;
- изолације и блокирања снага оружане побуне и
- садејства другим снагама приликом напада на блокиране снаге оружане побуне.

Уколико снаге оружане побуне ојачају до мере када су способне да контролишу и делују на већем простору, војне снаге се првенствено користе ради изненадних и енергичних напада по снагама оружане побуне, комбинујући при томе различита борбена дејства и неборбене активности.

Након неутралисања војних способности снага оружане побуне, војне снаге могу се користити ради подршке другим снагама одбране у разоружању снага оружане побуне, контроли територије, важнијих саобраћајница и објеката инфраструктуре, санирању последица насталих деловањем током борбених активности (поправка саобраћајне и грађевинске инфраструктуре и сл.) и обезбеђењу хране, воде и здравствених услуга становништву.

Способности војних снага

Природа савремених изазова, ризика и претњи захтева развој спектра способности војних снага које, поред своје основне улоге, све више добијају значај у супротстављању терористичким и снагама оружане побуне. У развоју способности војних снага за супротстављање терористичким снагама и снагама оружане побуне веома је битно:

– дефинисати јасну управљачку функцију у систему снага које се могу ангажовати, надлежности и способности различитих војних и не војних снага током припреме, реаговања на конкретне изазове, ризике и претње и стабилизације стања након кризе изазване њиховим деловањем и

– развијати аналитичке способности за боље разумевање оперативног окружења, предвиђање трендова развоја и настанка ризика који могу довести до појаве терористичких снага и снага оружане побуне.

Поред наведеног, у развоју способности војних снага као дела укупних снага на националном и међународном нивоу потребно је:

– развијати ефикасну обавештајно-безбедносну структуру опремљену савременим средствима и способну за дефинисање и примену јединствених мера и размину података између војних снага и свих агенција/институција на националном и међународном плану,

– прилагођавати организацију војних снага и њихове односе са другим снагама у конкретним условима оперативног окружења ради избора одговарајућих способности за извршење конкретне мисије у супротстављању терористичким снагама и снагама оружане побуне,

– операционализовати и обезбедити нарастање војних снага за одговор у складу са интензитетом претње,

– образовањем и заједничком обуком војних снага са другим снагама обезбедити јединство разумевања употребе у свим појавним облицима тероризма, превенцији и супротстављању тероризму и оружаном побуну,

– развијати способности војних снага за стварање нових и прилагођавање постојећих процедура конкретним условима и захтевима и за рад у јединственим командама на националном и мултинационалном нивоу организовања, и

– дефинисати јединствене активности, поступке и мере на заштити људства, средстава и информација од ефеката дејства ових претњи.

Развој способности војних снага за планирање употребе

Супротстављање терористичким снагама и снагама оружане побуне са аспекта припреме и употребе војних снага одликује неконвенционални приступи у употреби силе и померање тежишта са физичког уништења противника на деловање ради остварења утицаја у социјалној димензији оперативног окружења. У савременим доктринарним садржајима употребе војних снага у борби против терористичких снага и снага оружане побуне истиче се да је остварење жељеног утицаја на ставове становништва пресудно за успех деловања.

У том смислу, планирање употребе снага карактерише низ специфичних захтева у процесу развоја способности ради дефинисања најважнијих ефеката које треба остварити.

Табела 1 – *Способности и ефекти војних снага у планирању употребе*

ПЛАНИРАЊЕ УПОТРЕБЕ СНАГА		
	Способност војних снага	Ефекат
1.	Способност израде одговарајућих оперативних планова	Садржај оперативних планова усмерен је на остварење утицаја на становништво и друге чиниоце оперативног окружења.
2.	Способност процене услова у оперативном окружењу	Тачна процена услова у оперативном окружењу заснована је на доступним и поузданим информацијама и доприноси потпуном разумевању претње.
3.	Способност избора објеката дејства	Избор објеката дејства и остварени ефекти употребе снага доприносе спречавању, одвраћању и неутралисању претњи.
4.	Усклађеност оперативних планова и наређења на свим нивоима организовања снага	Задаци додељени ангажованим снагама су у сагласју са циљевима њихове употребе и усмерени су на остваривање јединства уложених напора различитих снага.
5.	Способност командовања додељеним снагама у различитим условима који владају у оперативном окружењу: а) ангажују се само националне снаге безбедности и одбране и б) ангажују се међународне снаге	Ангажоване снаге имају јасно и јединствено схватање визије и намере команданта и концепта операције.
6.	Способност правовременог размештаја снага у различитим условима оперативног окружења	Све ангажоване снаге имају предност створену правовременим размештајем у свим димензијама оперативног окружења у односу на претњу и додељене задатке.
7.	Способност интеграције свих активности расположивих војних, полицијских и не војних снага	Борбена дејства и неборбене активности и мере ангажованих снага интегрисане су по времену, месту и циљу који треба достићи

Развој способности војних снага за употребу

Супротстављање терористичким снагама и снагама оружане побуне карактерише комбинација од раније познатих метода употребе војних снага. Методе се разликују у остваривању ефеката и начелима на којима почивају, а избор зависи од конкретне ситуације због њене непредвидивости, за време трајања операција или појединих задатака у оквиру операција и може бити различит по нивоима командовања и организовања снага, што је у пракси најчешћи случај.

Директни метод подразумева концентрисање главних снага на одлучујућим тачкама ради физичког уништења снага непријатеља и потпуне контроле простора. Војне снаге се ангажују ради испољавања снажног утицаја на способности јачих терористичких снага или снага оружане побуне које су оствариле претходне успехе и имају контролу над већим простором.

Индијектни метод заснива се на активностима у оквиру информационе операције којима се омогућава утицај на вољу, морал и перцепцију терористичких снага или снага оружане побуне.

Метод стабилизације заснива се на отклањању последица изазваних деловањем терористичких снага и снага оружане побуне и стабилизацији достигнутих циљева претходним ангажовањем.

Табела 2 – *Способности и ефекти војних снага током употребе*

УПОТРЕБА ВОЈНИХ СНАГА		
	Способност војних снага	Ефекат
1.	Способност остваривања утицаја у окружењу ради подршке стратегијским циљевима и жељеном крајњем стању	Остварен је жељени утицај на понашање и одлуке пријатељских, партнерских, неутралних и противничких снага
2.	Способност психолошких дејстава у свим условима оперативног окружења	Пријатељске, партнерске и неутралне државе, организације и групе подржавају и сарађују са снагама у супротстављању претњама. Жеља и способност снага које представљају претњу озбиљно су угрожене. Пријатељске, партнерске и неутралне државе, организације и групе развијају позитивне емоције, ставове и понашање.
3.	Способност одбране од психолошко-пропагандних дејстава сопствених, пријатељских, партнерских и неутралних снага и становништва	Намере непријатељских снага да остваре жељени утицај су осујећене и у озбиљној мери спречене.
4.	Способност утицаја у информационом домену оперативног окружења у свим условима	Остварен је утицај на процес одлучивања непријатељских снага. Непријатељ није у стању да искаже иницијативу и реализује сопствене намере.
5.	Способност обавештајног и контраобавештајног рада ангажовањем људских ресурса у превенцији, током неутралисања и у постконфликтном периоду	Снаге за супротстављање претњама имају довољно информација за реализацију додељених мисија и задатака.
6.	Способност за реализацију садржаја цивилно-војне сарадње	Однос чинилаца цивилног окружења у функцији су реализације додељених задатака снага.
7.	Способност контроле значајних објеката и комуникација на територији	Омогућено је сигурно функционисање свих јавних сервиса, државних органа и слобода кретања на територији.
8.	Способност снага безбедности и одбране за извођење борбених дејства и неборбених активности	Снаге непријатеља и њихове способности озбиљно су деградирани, неутралисане или уништене.
9.	Способност опоравка ангажованих снага и континуиране логистичке подршке током употребе	Напрезање сопствених снага и њихова логистичка подршка не утиче негативно на ефикасност и ефективност.
10.	Способност процене током планирања употребе снага у операцијама против терористичких снага и снага оружане побуне	Снаге имају развијену свест и разумевање садржаја операција против терористичких снага и снага оружане побуне.
11.	Способност дефинисања мера ефикасности и ефективности током употребе снага	Снаге имају дефинисане мере ефикасности и ефикасности и врше правилну процену ефеката дејства током употребе.

Закључак

Може се закључити да је супротстављање тероризму и оружаном побуну комплексно и да је у процесу развоја способности војних снага потребно претходно дефинисати начелну везу између процењених ризика настанка и деловања терористичких снага и снага оружане побуне и могућих и прихватљивих начина на који војне снаге могу да одговоре на те претње. Тиме се дају полазне основе за будућу физиономију снага и операција које ће те снаге изводити и потребне оперативне способности које су неопходне да би се одговорило на процењене претње. У фокусу супротстављања терористичким снагама и снагама оружане побуне, због физиономије сукоба, јесте остваривање или одржавање контроле утицаја над становништвом као једним од најважнијих чинилаца социјалне димензије оперативног окружења. У ту сврху тежиште у супротстављању терористичким снагама и снагама оружане побуне је примена политичких, психолошких, социјалних и економских метода, а улога војних снага, иако важна, није основна.

У основи супротстављања терористичким снагама и снагама оружане побуне налазе се политике појединачних држава или савеза држава које помажу да се створе услови који су или неповољни за пораст броја и активности терористичких снага и снага оружане побуне или им погодују. Из актуелних догађаја могуће је утврдити да неке државе помажу различите терористичке снаге и снаге оружане побуне новцем и оружјем, пружају им уточишта, а сами актери ослањају се на подршку, чак и пасивну, постојећих заједница. Друге државе у борби против таквих снага покушавају да им ускрате токове финансијске подршке, ограниче кретање, елиминишу уточишта и ускрате подршку шире заједнице за коју терористичке снаге и снаге оружане побуне тврде да се боре.

Војне снаге ће се у будућности вероватно налазити пред различитим искушењима у супротстављању терористичким снагама и снагама оружане побуне. Ако је рат слика епохе у којој се дешава, онда употреба војних снага против терористичких снага и снага оружане побуне рефлектује кључне аспекте постмодерног доба: 1) циљеви су политичка инфраструктура и становништво противника, 2) отежана је идентификација и селекција објеката дејства и 3) одлучивање за употребу војних снага мора уважавати и политичке, законске, верске, етничке и културолошке аспекте.

Литература

- [1] *Доктрина операција Војске Србије*, Медија центар „Одбрана”, 2012.
- [2] Саша Мијалковић и Младен Бајагић, *Организовани криминал и тероризам*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2012.
- [3] Љубомир Стаић, Радослав Гађиновић, *Увод у студије безбедности*, Драслар, Београд, 2007.
- [4] Симеуновић Драган, *Савремени тероризам*, Југословенски поглед, НИП Пословна политика, Београд, 1990.
- [5] Курмон, Б., Рибникар, Д., *Асиметрични ратови, сукоби јуче и данас, тероризам и нове претње*, НИЦ „Војска”, Београд, 2003.
- [6] *Countering Insurgency*, British Army Field Manual, LWC, Imber Road, Warminster BA12 0DJ, 2009.
- [7] *Counterinsurgency Operations*, Fort Frontenac, Kingston, Ontario, 2008.
- [8] *Counterinsurgency Operations*, Joint Publication 3-24, Armed Forces of the United States, 2009.
- [9] *Counterterrorism*, Joint Publication 3-26, Armed Forces of the United States, 2006.
- [10] *Irregular Warfare (IW)*, Joint Operating Concept (JOC), Armed Forces of the United States, 2007.